

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ ПРЕДСТАВНИКАМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ШКОЛИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

REFERENCES

1. Bondarevskaya, E. V. (2001). *Smysly y strategiya lychnostno-orientovannoho vospityannya* [Meanings and strategy of personality-oriented education]. *Pedagogy*. No. 1, pp. 56–62. [in Russian].
2. Buryak, O. I. (2015). *Muzychne vykhovannya v systemi ozdorovchoyi roboty z doshkilnykamy* [Musical education in the system of health work with preschoolers]. Khmelnitsky, 31 p. [in Ukrainian].
3. Horbenko, S. S. (2007). *Istoriya humanizatsiyi muzychnoyi osvity* [History of humanization of musical education]. Tutorial. Kamyanets-Podilskiy: PP Zvoleyko D.P. Publ., 348 p. [in Ukrainian].
4. Zhyhal, Z. (2012). *Osobystisno oriyentovanyu pidkhid v protsesi navchannya muzychnoho mystetstva* [Personally oriented approach in the process of learning music art]. *Youth and market. Monthly scientific-pedagogical journal*, Vol. 9 (92). Drohobych, pp. 111–115. [in Ukrainian].
5. Romanyuk, I. A. (Ed.). (2007). *Muzychne vykhovannya u doshkilnomu zakladi* [Musical education in a preschool institution]. *Collection of methodical materials*. Ternopil: Mandrivets, 143 p. [in Ukrainian].
6. Shepelenko, D. A. (1998). *Estetycheskoe razvytye lychnosti y eho rol v humanyzatsyy shkoly* [Aesthetic development of the person and his role in the humanization of the school]. *Collection of methodical materials*. Novocherkassk: NHMA Publ., pp. 105–112. [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 12.11.2018

УДК 784.9“18 – 19”

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2018.155504>

Андрій Ковбасюк, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри музикознавства та хорового мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ ПРЕДСТАВНИКАМИ ЛЬВІВСЬКОЇ ВОКАЛЬНОЇ ШКОЛИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТ.

У статті розглядається творча виконавська діяльність співаків Львівської вокальної школи другої половини ХХ століття. Розглянуто умови формування Львівської вокальної школи. Висвітлено поняття художньої інтерпретації вокалістів. Здійснено аналіз інтерпретацій українського пісенного фольклору представниками Львівської вокальної школи, зокрема П. Кармалюка, С. Дарчука, О. Врбеля, М. Байко, В. Ігнатенка, І. Кушплера. Доведено, що у вокальному мистецтві особистість виступає не тільки як виконавець, а і як інтерпретатор.

Ключові слова: пісенний фольклор; інтерпретація; вокальна школа.

Лит. 5.

Andriy Kovbasyuk, Ph.D. (Art Studies), Associate Professor of the Musicology and Choral Art Department Faculty of Culture and Arts Lviv Ivan Franko National University

FEATURES OF THE INTERPRETATIONS OF UKRAINIAN SONG FOLKLORE BY REPRESENTATIVES OF LVIV VOCAL SCHOOL OF THE SECOND HALF OF XX CENTURY

The article deals with the creative activity of singers of the Lviv vocal school of the second half of the twentieth century. It was analyzed that the formation of the national school was under the direct influence of the leading European vocal schools. The conditions of Lviv vocal school formation are considered. The concept of artistic interpretation of vocalists is highlighted. Performing profile, vocal-technical capabilities of the vocal apparatus of the artist determine the selection of folk-material material, the specific methods and means of interpretation that will preserve and reveal the semantics of folklore. The singer interprets the work (folk-verse samples, in particular) depending on their own musical-performing style and the archetype of performing the person's thinking. The analysis of interpretations of Ukrainian folk songs by representatives of the Lviv vocal school, in particular P. Karmalyuk, E. Darchuk, O. Werbel, M. Bayko, V. Ihnatenko, I. Kushkier, has been analyzed. It is noted that the singularity of the interpretation of folk samples in the performing practice of singers of the Lviv vocal school is the installation on the academic style of singing. It is proved that in vocal art the person acts not only as an executor, but also as an interpreter. The folk repertoire of the representatives of the vocal art of the Western Ukrainian region appears as a national identity, the means of representing the national folk and professional (as a processing) vocal art on the European scale. The folk-eared samples of the performing practice of representatives of Lviv vocal school became the means of uniting with the spiritual essence of national consciousness, through the democratization of the repertoire, as a means of popularizing the most worthy models of professional vocal art in Ukraine.

Keywords: the song folklore; an interpretation; a vocal school.

Постановка проблеми. Безсумнівним джерелом збагачення знань про становлення вокального мистецтва на теренах Галичини є дослідження творчої спадщини виконавців, які зробили свій вагомий внесок в історію розвитку цього виду мистецтва.

Видатні представники Львівської вокальної школи у концертних виступах багато уваги приділяли рідній народній пісні, що постійно була представлена поряд з романсами, солоспівами, вокальними ансамблями, оперними номерами.

Актуальним та цікавим є направити наукові розвідки у сферу виконавського мистецтва представників Львівської вокальної школи щоб визначити спільні риси трактування та інтерпретацій українського пісенного фольклору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед широкого кола праць другої половини ХХ ст. гідні уваги праці В. Антонюк, В. Вотріної, Н. Гребенюк та ін. В цих працях провідною темою є мистецтво академічного та народно-академічного співу.

Метою статті. Аналіз інтерпретацій українського пісенного фольклору представниками Львівської вокальної школи другої половини ХХ століття.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принципи художньої інтерпретації народнопісенного матеріалу формувалися згідно принципам і критеріям музичної творчості й виконавства, виробленні професійною музичною культурою, синтезом традицій упродовж існування вокального мистецтва.

Перш ніж говорити про синтез традицій, слід вернутись до предтеч виникнення української національної школи співу в цілому і львівської зокрема. Становлення національної школи проходило під безпосереднім впливом провідних європейських вокальних шкіл. Інтеграційний характер української вокальної культури був історично зумовлений постійним масовим “експортом” кращих голосів до Росії, Італії, Австрії, Німеччини тощо, звідки вони поверталися “опрацьованими” методичними засобами шкіл тих країн, де доводилось працювати.

Щодо формування Львівської вокальної школи, то географічно близька відстань цього регіону до культурних центрів Західної Європи, за словами В. Антонюк, “спрощувала взаємнуетноінтегративність змісту навчання і виконавської діяльності. Базою для цього були тривалі освітні традиції” [1, 26]. Кілька поколінь українських співаків, котрі свого часу навчалися в Італії, генерували в собі кращі взірці вокально-методичних принципів італійських педагогів і переносили їх на українську етномузично-культурну основу.

Народнопісенне багатство представлено величезною кількістю зразків, різних за змістом та музичними особливостями. Музичні засоби в кожному випадку розкривають по-різному ідейно-художній зміст тексту [3, 23]. Звучання народнопісенного фольклору в великій мірі

залежить від художньої інтерпретації (*від. лат. interpretatio – роз’яснення, тлумачення*) самого виконавця.

Виконавський профіль, вокально-технічні можливості голосового апарату виконавця обумовлюють підбір народнопісенного матеріалу, специфічні методи та засоби інтерпретації, які дозволять зберегти і розкрити семантику фольклорного твору. Співак інтерпретує твір (народнопісенні зразки, зокрема) в залежності від власного музично-виконавського стилю та архетипу виконавського мислення особистості.

Трактування вокального твору завжди містить у собі виразний відбиток особистої психограми виконавця. У випадку оперних співаків цей процес набуває ще більшої інтенсивності, оскільки мультиплікується експресією вокалу.

Існує два основних напрямки відтворення фольклорних зразків. Один з них – репродукування музичного фольклору шляхом глибокого вивчення стильових особливостей традиційного виконавства, дотримуватися найважливіших критеріїв відтворення (народна манера виконання). Інший напрямок співу пов’язаний з мистецтвом стилізації у народнопісенному виконавстві. Зазначимо, що особливістю трактування фольклорних зразків у виконавській практиці співаків Львівської вокальної школи є установка на академічну манеру співу.

Для здійснення компаративного аналізу інтерпретації народнопісенного фольклору представниками Львівської вокальної школи кінця ХХ ст. – поч. ХІХ ст. проаналізуємо їх “вокальну школу”, музично-виконавський стиль та архетип виконавського мислення.

Першим поколінням представників Львівської вокальної школи є співаки, розквіт професійної діяльності яких припав на другу половину ХХ ст., зокрема 50–70 рр. Післявоєнна генерація оперних артистів у Львові нерідко прибувала до Львова на роботу, отримавши вокальну освіту в інших регіонах України (найбільше в Києві, але також в Одесі та Харкові), або в Росії. Таким чином, питома львівська школа збагачується впливами київської, московської, одеської та ін.

Одним із найяскравіших представників інтерпретацій пісенного фольклору 50–70 рр. ХХ ст. є **Павло Петрович Кармалюк** (1907 – 1986) – оперний і концертний співак (баритон), викладач, професор, Народний артист СРСР.

Майстерність і слава П. Кармалюка як камерного співака не менша, як оперного, а його інтерпретація народних пісень – це визначне явище в українському виконавстві. Його концертний репертуар надзвичайно різноманітний і цікавий.

У творчому доробку співака народна пісня становила особливу сторінку. Народна пісня супроводжувала його від самої колиски і протягом усього нелегкого, але благородного творчого шляху. Народні пісні у виконанні Павла Кармалюка, нагадують спів народних співців – лірників чи кобзарів імпровізаційністю виконання, яка йде з самих глибин душі, невимовно хвилюючи слухача епічною суворістю чи задумливою наспівністю, національним колоритом, чарівною мелодикою.

Значну частину його доробку становили прочитання зразків української класики, зокрема фольклорних обробок М. Лисенка, Я. Степового, львівських мистців А. Кос-Анатольського, М. Колесси, С. Людкевича, Д. Задора, І. Вимера, з якими його поєднували тісні творчі стосунки.

Коли Кармалюк співав народні пісні різного плану, він так само перевтілювався, як і у оперній музиці, прекрасно відчував і характер, і стиль, і національний колорит. Народнопісенний репертуар співака налічує понад півтора ста творів. Багато пісень Павло Петрович записував на радіо, його пісні досі складають важливу частину національної фонотеки Національного радіо.

Виконанню ліричних народних пісень П. Кармалюком властиве обережне ставлення до музичного і словесного тексту, органічне їх поєднання в процесі виконання, глибоко психологічне проникнення у зміст твору. Кожна пісня – це опера в мініатюрі, із зав'язкою, кульмінацією, розв'язкою, з діалектикою боротьби і єдності протилежностей. Виконання відзначалося глибокою виразністю слова, досконалістю фразування, тонким виразом змісту, широкою шкалою інтонаційних відтінків, тембрових забарвлень, динамічних різноманітностей.

Осягаючи грані та засади виконавської інтерпретації П. Кармалюка, варто відзначити, що не зважаючи на їхню самобутність та індивідуальність, ці носії творчого таланту долучаються до загальнонародської скарбниці, вносячи в неї найбільш значні досягнення рідної національної культури, що входять у якості складових елементів до культурного універсалу [4, 43].

До числа видатних українських співаків, яскравих репрезентантів вітчизняного мистецтва належить **Євстахій (Остап) Йосипович Дарчук** (1911 – 1999) – оперний співак (бас), професор, Заслужений діяч мистецтв України.

У виконавській творчості О. Дарчука поєднувались дві сфери – оперна і камерна, які доповнювали одна одну. Кожен спектакль або

концертний виступ – це було велике свято і для слухачів, і для самого співака, що ніс людям велику естетичну насолоду і духовне збагачення. Можна без перебільшення стверджувати, що як у оперній, так і в камерновокальній творчості Народний артист О. Дарчук виступав як співак-художник з яскраво вираженою творчою індивідуальністю, відтворюючи життя у його багатогранних проявах, вносячи у виконання багато особистого чару, тепла, любові до прекрасного. Надзвичайно багата палітра виразових акторських можливостей, скульптурна довершеність кожного образу-типажу, художня інтуїція, здатність перевтілюватися давали змогу співакові з кожного камерного твору створити міні-спектакль. Особливо виконуючи зразки народнопісенного фольклору О. Дарчук вміло інтерпретував їх як театральні сцени: ліричний монолог або драматичну сцену.

Проаналізувавши вище сказане, можемо зазначити, що народнопісенний фольклор займав чільне місце у репертуарі Львівських співаків 50 – 70 рр. ХХ ст., але він чітко підпорядковувався тогочасній ідеології. Українські народні пісні займали важливе місце у їх репертуарі, проте він чітко підпорядковувався тогочасній ідеології. Історико-суспільна ситуація впливала на вибір “дозволених” пісень, які часто доводилось співати із зміненням текстом.

Наприкінці 50-х – у 70-х рр. до них долучається група молодих співаків, здебільшого випускників Львівської державної консерваторії – Олександр Врабель, Володимира Чайка, Тамара Дідик, Володимир Ігнатенко, в камерному виконавстві – Марія Байко (та тріо сестер Байко), Маргарита Хмельницька, Марія Процев'ят. Друге покоління представників Львівської вокальної школи це переважно співаки які отримали освіту у Львівській державній консерваторії ім. М Лисенка і пік їх творчої діяльності припав на 80-і – 90-і роки ХХ ст. Багато з них успішно репрезентують вокальне мистецтво і до сьогодні і є представниками питомої Львівської вокальної школи, яка має свої особливості та традиції.

У другій половині ХХ ст. майстерність і слава народного артиста України **Олександра Михайловича Врабеля** як камерного виконавця була не меншою, ніж його слава оперного співака – провідного соліста Львівського оперного театру. Олександр Врабель (1931 – 2002) – оперний співак (баритон), професор, Народний артист України, лауреат Міжнародного конкурсу. Його концертні виступи вирізнялись надзвичайною ширістю, емоційною насиченістю, душевною теплотою. Окрім цього, голосу Олександра Михайловича

була притаманна неабияка витримка, можлива тільки при відмінній вокальній школі. Всі концерти склалися з двох відділів, у другому з яких звучали обробки українських народних пісень.

У нього, як і в інших співаків, що поєднували оперне і камерно-концертне виконавство, був улюблений репертуар, який він міг виконати в будь-який час і в будь-якому стані голосу (інформація отримана від Т. Дідик). До числа улюблених творів співака входили, в першу чергу, відомі пісенно-романсові композиції українських авторів, а також народні пісні (зокрема народна пісня в обробці Б. Фільц “Вівці мої вівці”).

Серед когорти камерних співаків, яких цінують насамперед за мистецтво інтерпретації народної пісні, одне з почесних місць належить Народним артисткам України, лауреатам Національної премії України ім. Т. Шевченка сестрам Байко: Даниїлі, Ніні та Марії.

Марія Яківна Байко (нар. 1928) належить до числа найвидатніших українських співачок, а також до когорти найяскравіших репрезентантів вітчизняного мистецтва у загальносвітовій площині. Вона є лауреатом Національної премії ім. Т. Г. Шевченка (1976 р.), Народною артисткою України (1979 р.), нагороджена орденом Княгині Ольги за багаторічну плідну працю в галузі культури (2008 р.), професор Львівської національної музичної академії ім. М. Лисенка.

Постать М. Байко є знаковою для західноукраїнського регіону. Своєрідність її діяльності полягає у концентрації уваги на національній спадщині. У цьому простежується продовження традицій від камерних концертів Соломії Крушельницької, які підхоплені її ученицею, а згодом і педагогом Марії Байко – Одаркою Бандрівською. Концертно-камерна ж діяльність Марії Байко, окрім зразкової просвітницької спрямованості, є показовою також з точки зору професійної вокальної вишколеності.

Марія Байко популяризацію фольклорних пісенних зразків розпочала ще у 1950-і рр. у вокальному тріо із сестрами Даниїлою (нар. 1929) і Ніною (нар. 1933). Їхній манері співу притаманні музикальність, майстерність, природність видобування звуку, рівність усіх регістрів, плинність мелодичного ведення.

Величезною заслугою співачки є виконання об’ємного репертуару народних пісень, що було зумовлене характером освіти та концертною практикою. Особливо трепетне ставлення М. Байко до народної пісні, зокрема лемківської.

Вокал артистка трактувала як засіб виразу, а не самоціль. Співачка показувала насамперед твір, а не себе в творі. Голосом, доведеним до

досконалості, вона створювала справжні акторські мініатюри. Під час роботи над музичними творами, особливо ж над обробками народних пісень, М. Байко дуже докладно шліфувала подачу слова, знаходила і розставляла основні змістовні акценти у фразі.

Виконавський стиль Марії Байко органічно відтворює народне першоджерело, передає неповторність української пісні в усій її різнобарвності та єдності тексту та мелодики. “Народна пісня не потребує прикрашання високими теситурними нотами, завданням виконавця є передати простоту і мудрість народну” [2, 23], – ці слова співачки, можна розглядати як її виконавське кредо.

Ще одним яскравим представником Львівської вокальної школи, чия творча діяльність нерозривно пов’язана з народною піснею, був **Володимир Дмитрович Ігнатенко** (1940 – 2010) – народний артист України, професор, Лауреат міжнародної премії національної спілки театральних діячів України.

В. Ігнатенко від активну концертну діяльність, гастролював в Україні та за її межами. Особливе місце у його численних програмах займали вокальні твори західноукраїнських композиторів. Також варто наголосити на ключовому в значенні українських пісень у творчій біографії В. Ігнатенка, до яких звертався протягом усього життя. У його репертуарі – чимало українських пісенних зразків лірично-романсового типу, фольклорних обробок українських класиків, пісень літературного походження.

Для виконання українських народних пісень ліричної жанрової групи В. Ігнатенкові була притаманна особливо зібрана, дуже спокійна, рівна кантилена, насичена великим почуттям, емоційним трепетом. Великого значення під час виконання народної пісні співаком набували емоційні прояви. Співак природно відтворював в українській народній пісні задушевність, ліричну простоту і природність, щирість почуттів.

В. Ігнатенко досягнув високої досконалості психологічного зображення твору, саме виконуючи ліричні або лірико драматичні пісні. З поміж усіх фольклорних жанрів саме у пісенній ліриці співак надзвичайно вміло розкриває специфічний “психологічний” сюжет музичного твору, внаслідок синтезу драматичних та ліричних елементів, які розгортаються за ходом думки, переживання, за логікою почуття.

Чудово володів талантами співака-виконавця та педагога **Ігор Федорович Кушлер** (1949 – 2012) – оперний співак (баритон), Народний артист України, професор, лауреат Республіканської премії України ім. М. Островського.

Спів І. Кушплера ніс у собі неповторну своєрідність, образність, задушевність. У його манері захоплювала бездоганна вокальна кантилена і кришталево чиста інтонація. І. Кушплеру були притаманні рідкісний артистизм і сильний темперамент, поєднані з почуттям міри та бездоганим смаком. Він був надзвичайно суворий до себе в питаннях музичної інтерпретації народної пісні, не дозволяв собі жодних зовнішніх ефектів. Все було підпорядковано основному – художньому задумові композитора, а також виразності донесення до слухача музичного твору.

Отже, нами представлено діяльність найбільш яскравих представників Львівської вокальної школи кінця ХХ – поч. ХХІ ст. та проаналізовано особливості інтерпретації народнопісенного фольклору.

Народна пісня часто допомагає виявити та співпереживати настрої і почуття співака навіть тоді, коли його власна ситуація тільки віддалено нагадує відтворену в пісні [5, 67]. Неоднозначність трактування змісту пісні дає широкі можливості до узагальнень, сприяє співакові “припасувати” пісню до власних обставин, тим більше що законами фольклорної піснетворчості допускаються деякі заміни конкретних реалій.

Висновки. Таким чином, фольклорний репертуар представників вокального мистецтва західноукраїнського регіону фігурує у якості національного ідентифікату, засобу представництва національного народного та професійного (у якості обробки) вокального мистецтва на європейському обширі, постає сферою власної фольклористичної та наукової діяльності. Різниця історико-суспільної ситуації впливала на репертуарну політику співаків.

Народнопісенні зразки у виконавській практиці представників Львівської вокальної школи стали засобом єднання з духовною сутністю національної свідомості, шляхом до демократизації репертуару, засобом популяризації найдостойніших взірців професійного вокального мистецтва України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антонюк В. Українська вокальна школа: етнокультурологічний аспект: Монографія/В. Антонюк. – Видання друге, перероблене і доповнене. – К.: Українська ідея, 2001. – 144 с.
2. Байко М. Незабутній педагог // Музика. – 1983. – № 2. – С. 23–24.
3. Кияновська Л. О. Деякі аспекти стильового аналізу регіональних музичних культур (на прикладі Галичини) / Л. О. Кияновська. // Syntagmation: збірка наукових статей на пошану професора С. Павлишин. – Львів, 2000. – С. 87–99.
4. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи//Упор., ред., перекл., бібліограф. З. Штундер. – Львів: Дивоцвіт, 2000. – С. 261
5. Черепанин М. В. Музична культура Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ ст.) / М. В. Черепанин. – К.: Вежа, 1997. – 236 с.

REFERENCES

1. Antoniuk, V. (2001). *Ukrainska vokalna shkola: etnokulturolohichniy aspekt* [Ukrainian vocal school: ethnocultural aspect]. *A monograph. The second edition, revised and supplemented.* Kyiv: Ukrainska ideia, 144 p. [in Ukrainian].
2. Baiko, M. (1983). *Nezabutnii pedahoh* [An unforgettable teacher]. *Music*, Vol. 2, Kyiv. pp. 23–24. [in Ukrainian].
3. Kianovska, L. O. (2000). *Deiaki aspekty stulovoho analizu rehionalnykh muzychnykh kultur (na prykladі Halychyny)* [Some aspects of stylistic analysis of regional musical cultures (on the example of Halychyna)]. *Syntagmation: collection of scientific articles in honor of Professor S. Pavlyshyn*. Lviv, pp. 87–99. [in Ukrainian].
4. Liudkevych, S. (2000). *Doslidzhennia, statii, retsenzii, vystupy* [Research, articles, reviews, speeches]. (Ed.) Z. Shtunde. Lviv: Dyvotsvit, 261p. [in Ukrainian].
5. Cherepanyn, M. V. (1997). *Myzichna kul'tura Halychyny (dryha polovyna ХІХ – persha polovyna ХХ st.)* [Musical culture of Galicia (second half of XIX – the first half of the XX century)]. Kyiv: Tower Publ., 236 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.11.2018

“Тільки той, хто витримав випробування на духовному шляху, знайшов терпіння і мужність приймати всі події свого життя без осуду, може отримати як дар від неба справжнього вчителя”.

*Пауло Коельо
бразильський письменник*

